

### 53. Çeviride Üçüncü Dilden İfadelere Yaklaşım<sup>1</sup>

Zeynep Hilal ARAS<sup>2</sup>

Aysel Nursen DURDAĞI<sup>3</sup>

**APA:** Aras, Z. H. & Durdağı, A. N. (2024). Çeviride Üçüncü Dilden İfadelere Yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö15), 950-964. **DOI:** <https://zenodo.org/record/13826056>

#### Öz

Çeviri söz konusu olduğunda bir dilden başka bir dile gerçekleştiği düşüncesi hakimdir. Fakat, bu düşünce günümüzde iki dilli ele alınan metinlerin başka bir dil daha içermesi durumunda yazarın çeviri sürecine kattığı üçüncü dili (L3) çevirmen göz ardı etmektedir. Çevirinin doğası gereği beraberinde getirdiği zorluklara üçüncü dil de eklenince sınırların yeniden belirlenmesi gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yazın çevirisine dahil olan üçüncü bir dilin erek metne nasıl aktarıldığını betimleyici bir şekilde ele almaktır. Çalışma kapsamında *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* adlı kitapta yer alan İspanyolca ifadelerin Türkçeye aktarımı Montse Corrius and Patrick Zabalbeascoa'nın (2011) sunduğu modele göre incelenmiştir. Çeviride üçüncü dilin korunduğu, İspanyolca ifadelerin tutarlı bir şekilde italik yazı tipi ile erek metne aktarıldığı görülmüştür. Böylelikle de roman karakterlerinin Meksikalı kimliğinin erek metne taşındığı söylenebilir. Ancak ifadelerin çeviriye aktarılırken bir dipnot veya açıklamasının yapılmamasından İspanyolca'nın erek okurun aşına olma olasılığı düşük bir dil olması sebebiyle sadece anlamsal değil işlevsel olarak da hedef kitleye ulaşamayacağı çıkarımı yapılabilir. Kaynak metinde de benzer bir tutum yer alsada kaynak okurun tabi olduğu dil ailesi gereği üçüncü dile erek okura kıyasla daha az yabancı kalacağı aşıkardır.

**Anahtar kelimeler:** Üçüncü dil, L3, çok dillilik, Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor

<sup>1</sup> **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale "Yazın Çevirisi" isimli yüksek lisans dersi kapsamında üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

**Çıkar Çatışması:** Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

**Finansman:** Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

**Telif Hakkı & Lisans:** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

**Kaynak:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

**Benzerlik Raporu:** Alındı – Turnitin, Oran: 16

**Etik Şikayeti:** editor@rumelide.com

**Makale Türü:** Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 08.07.2024-**Kabul Tarihi:** 20.09.2024-**Yayın Tarihi:** 21.09.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13826056>

**Hakem Değerlendirmesi:** İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

<sup>2</sup> Yüksek Lisans, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Bölümü / MA., Sakarya University, Institute of Sakarya, Translation and Interpreting Studies (Sakarya, Türkiye), [zhilalaras@gmail.com](mailto:zhilalaras@gmail.com), **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0003-1131-956X>, **ROR ID:** <https://ror.org/04ttnw109>, **ISNI:** 0000 0001 0682 3030, **Crossref Funder ID:** 501100004473

<sup>3</sup> Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü / Asst. Prof., Sakarya University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Translation and Interpreting (Sakarya, Türkiye), [ndurdagi@sakarya.edu.tr](mailto:ndurdagi@sakarya.edu.tr), **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-5193-7651>, **ROR ID:** <https://ror.org/04ttnw109>, **ISNI:** 0000 0001 0682 3030, **Crossref Funder ID:** 501100004473

## Approach to Third Language Expressions in Translation<sup>4</sup>

### Abstract

There has been a prevailing notion that translation takes place from one language to another. However, with this idea, when bilingual texts today include another language, the translator ignores the third language (L3) that the author adds to the translation process. Redefining borders is one scenario that happens when the challenges of translation are compounded by the use of a third language. This paper aims to discuss in a descriptive way how a third language included in literary translation can be conveyed to the target text. For this study, a model proposed by Montse Corrius and Patrick Zabalbeascoa (2011) was employed, and the translation of Spanish expressions in the book titled *Aristotle and Dante Discover the Secrets of the Universe* into Turkish was analyzed. It was observed that the third language was preserved in the translation, and Spanish expressions were consistently conveyed to the target text by the use of italics. It can be concluded that this way the Mexican identity of the novel characters was preserved in the target text. However, as Spanish is a language that the target reader is unlikely to be familiar with, it may be assumed that the absence of a footnote or explanation in the translation will not convey the meaning to the target audience both semantically and functionally. Though a similar attitude exists in the source text, it is evident that the source reader will be less unfamiliar with the third language than the target reader due to the language and historical relations it is linked with.

**Keywords:** Third language, L3, multilingualism, Aristotle and Dante Discover the Secrets of the Universe

<sup>4</sup> **Statement (Thesis / Paper):** This article was produced within the scope of the master's course titled "Literary Translation". It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

**Conflict of Interest:** No conflict of interest is declared.

**Funding:** No external funding was used to support this research.

**Copyright & Licence:** The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

**Source:** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

**Similarity Report:** Received - Turnitin, Rate: 16

**Ethics Complaint:** editor@rumelide.com

**Article Type:** Research article, **Article Registration Date:** 08.07.2024-**Acceptance Date:** 20.09.2024-

**Publication Date:** 21.09.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13826056>

**Peer Review:** Two External Referees / Double Blind

## Giriş

Çeviri denildiğinde akla ilk gelen bir dilden başka bir dile metin aktarma işlemidir. Çevirinin iki dil arasında gerçekleştirildiği algısı zihinlerimize kazınmıştır. Yine de günümüze kadar süregelen olgunun tüm çeviri pratiğini kapsadığı söylenemez. Tek dilli metinler olabileceği gibi günümüzde iki dilli hatta çok dilli metinlerde ele alınmaktadır. Bu da çeviri sürecinde kaynak dil ve erek dilin dışında üçüncü bir dil ile de karşılaşılabilen anlamına gelmektedir.

Çeviri ihtiyacı bir toplumun çok dilli faaliyet göstermesinden doğan bir talep sonucu oluşur (Grin, 2017: 160). Çok dillilik, bir toplumdaki iletişimin tek bir dil yerine birden fazla dil aracılığıyla gerçekleşmesini ifade eder (Grin, 2017: 165). İki veya daha fazla dilin bir toplulukta, metinde, ya da bir bireyde beraber bulunmasına neden olur, çeviri de aralarında geçişe olanak sağlar (Grutman, 1998: 157). Çevirinin (baştan) var olma sebebi (zaten) dilsel çeşitliliktir. Grin (2017: 170) çeviri eylemini çok dillikten doğan ve çok dilliliğin dinamikleri ile iç içe geçmiş bir eylem olarak değerlendirir.

Metinlerde iki ya da daha fazla dile eşit ağırlık verilebilir veya baskın bir dilin yanında farklı diller serpiştirilebilir (Grutman, 2006: 19). İstenilen etkiyi yaratmak için Gerard de Nerval'ın *El desdichado* eserinde sadece başlıkta İspanyolca kullanımı ile karşılaşılırken Tolstoy'un *Savaş ve Barış* eserinde satırlarca, paragraflarca farklı dil kullanımı yer almaktadır (Grutman, 2006: 19).

Grutman (2006: 17), çevirinin normalde iki dili (bir kaynak bir de erek dil) içerdiği görüşünün çoğu durumda doğru olmasına rağmen bir çeviri teorisinin kendisini en yaygın ve olası senaryo ile sınırlandırmasını doğru bulmaz. Aynı zamanda edebi eserlerin çevrildiği sıradışı, marjinal derecede önemli, "anormal" yolları da içermesi gerektiğini savunur. Haliyle, çeviribilim alanındaki araştırmalara çeviri sürecine dahil olabilecek kaynak dil ve erek dil dışındaki üçüncü dili içeren örneklerin incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışma, çeviri sürecine dahil olan üçüncü dilin, aktarımdaki rolünü incelemek ve çevirmen kararlarını saptamak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmanın temelini oluşturmada üçüncü dil kullanımının sıkça rastlandığı *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* adlı eser seçilmiştir. Çalışma kapsamında kaynak metin ve Türkçe erek metinden dokuz örnek karşılaştırmalı olarak ele alınarak, metinler arası yapısal, dilsel ve anlamsal farklılıklar tespit edilmiş, üçüncü dilin çeviri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bununla beraber, eserin çevirmeni ile aktarım sürecinde karşılaştığı zorluklar, üçüncü bir dilin çeviri eylemine etkisi ve aldığı kararlar konusunda bir röportaj gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları şu şekildedir:

1. Çeviriye üçüncü dil dahil olduğu durumlarda kullanılan stratejiler nelerdir?
2. Üçüncü dil kapsamında yürütülen stratejilerin çeviride olası etkileri nelerdir?

## Çeviride Üçüncü Dil

Montse Corrius and Patrick Zabalbeascoa (2011) çalışmalarında günümüze kadar süregelen "Çeviri iki dil arasında gerçekleştirilir." algısının her zaman doğru olmadığı olgusundan yola çıkmışlardır. Çevirinin tanımına bakıldığında çeviri bir kaynak dil (L1) ve erek dil (L2) arasında gerçekleştirilir. Fakat, bu düşünce tüm söylemlerin tek dilli olmadığı gerçeğini göz ardı etmektedir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 114). Grutman'a göre (akt. Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 116) bir metnin çok dilli bir metin olarak kabul edilmesi için yabancı dile ait tek bir kelimenin kullanılması dahi yeterlidir. Bütünüyle tek dilde ele

alınmak yerine bünyesinde farklı dilleri, kültürleri barındıran eserlerin sayısında küreselleşme ile beraber bir artış görülmektedir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 113). Aynı zamanda da bir metinde kaynak dil dışında ikinci bir dil (L3) bulunabileceği anlamına gelmektedir. Bilinen çeviri tanımının dışına çıkıldığında L3'ün erek metne nasıl yansıtılacağı çeviri sürecinde ele alınması gereken önemli bir unsurdur.

Yazılı metinlere yabancı ifadelerin (kodların) eklenmesi ve kullanılması ile bir kod değiştirme (*code-switching*) örneği olarak da karşılaşılabılır (Ahmed, 2018: 2) Kod değiştirme, sözlü ve yazılı eserlerde iki dil veya dil çeşitleri arasında geçiş yapmak anlamına gelmektedir (Ahmed, 2018: 2). Ahmed'e göre (2018: 4) kaynak metinde kod değiştirme kullanımı, okuyucuya metnin hem dilsel ve toplumdilbilimsel unsurlarını hem de estetik ve edebi mesajları yansıtmaya yardımcı olur. Bahsedilen unsurlara sahip metinlerin çevirisinde, çevirmenin aynı zamanda birden çok parametre üzerinde çalışması gerekir. Kod değiştirmenin metinde kullanıldığı durumlarda dikkate alınması gereken iki önemli unsur kod değiştirmenin ilişkilendirildiği üslup ve yazarın yaratıcılığının kaynağı olan iki dilliliğin beraberinde getirdiği özgünlüktür. Buna örnek olarak bir romanın karakterlerine iki dilli olduklarını belirtmek amacıyla ayırt edici isimler vermek ya da karakterlerin etrafındaki topluluğu yansıtan iki dillikten yararlanmak verilebilir. Söz konusu örneklerle hem sözcük hem de cümle düzeyinde karşılaşılabılır, fakat asıl etkisi edebi çalışmanın özgünlüğünü vurgulayacak şekilde bütününe yayılır (Ahmed, 2018: 4).

Corrius ve Zabalbeascoa'nın (2011: 116) çalışmalarının çıkış noktası kaynak metnin bir kaynak dil (L1) ve üçüncü bir dil olan L3'ten oluştuğu fikridir ( $KM = L1 + L3^{KM}$ ). L3, çok dilli metinlerin ve iletişimin bir unsurudur (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 115). L3 üçüncü dil,  $L3^{KM}$  kaynak metinde yer alan L3,  $L3^{EM}$  ise erek metin yani çeviride yer alan L3 için kullanılan kısaltmalardır (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 114). Bahsi geçen dillerin (L1, L2 ve  $L3^{KM}$ ,  $L3^{EM}$ ) her biri bağımsız bir dil veya ilişkilendirilen dilin bir varyasyonu olabildiği gibi birden çok dil topluluğunun bir metinde temsil edildiğinin göstergesidir. L3, yaşayan bir dili veya lehçelerini ya da uydurma, hayali bir dili temsil edebilir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 115).

L3'ün doğal bir dil olduğu örnekte dört durumla karşılaşılabılır: (1) L3, L2 ile örtüştüğü takdirde de çok dilliliği yansıtmak muhtemelen zor veya imkânsız bir hale gelecektir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 119). Kaynak metinde yer alan yabancı ruhu işaret eden dilsel öğeler erek metinde kaybolma riski taşır ve bu durumda L3'ün görünmezliğine yol açabilir. (2)  $L3^{EM}$  ve  $L3^{KM}$  aynı olduğu bir durumda dilde değişiklik gözlemlenmez (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 119).  $L3^{EM}$ , L2 değilse L3 çeviride tutulabilir fakat L3'ün işlevi veya çağrışımları değişebilir. Özellikle de L1 ve L2 kültürlerinin L3 ve ilişkili olduğu ülke ve kültürlerle farklı ilişkilere sahip olduğu durumlarda gerçekleşir. Fakat, L3'ün kaynak metin ve erek metinde aynı dil olduğu durumda dahi çevirmen bunun bir kısmını veya tamamını benimsediği yaklaşım (anlaşılabilirlik, yabancı ifadelerle aşinalık vb.) doğrultusunda değiştirebilir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 119). (3)  $L3^{KM}$ 'nin yerini çeviride L1 alabilir ( $L3^{EM} = L1$ ). Çeviride  $L3^{KM}$ 'nin  $L3^{EM}$  olarak kullanılmasının uygun görülmediğine bir örnektir. Çeviriye yine de yabancılık, L3 havası katmak amacıyla kaynak metnin esas dili L1 kullanılabilir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 120). (4) L3'ün ne kaynak metinde ne de erek metinde kullanılan dil ile eşleştiği bir durum da gözlemlenebilir  $L3^{EM} = L1$ ,  $L3^{KM}$ , L2. Çevirmenin  $L3^{EM}$  ve L2 arasındaki ilişkinin  $L3^{KM}$  ve L1 arasındaki ilişkiye anlam olarak eşdeğer olmasını amaçlaması sonucu gerçekleşebilir (Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 120).

Corrius ve Zabalbeascoa (2011) çeviriye dahil olan üçüncü bir dile getirilebilecek muhtemel çözümleri ve bu çözümlerin getirdiği etkileri şu şekilde sıralamıştır:

Tablo 1.  $L3^{KM}$  segmenti üzerindeki işlemler

	İşlem	$L3^{EM}$ segmenti	$L3^{EM}$ statüsü	Muhtemel etki
1	$L3^{KM}$ 'ye yer vermemek	$\emptyset$	mevcut değil	Tek tipleştirme
2	$L3^{KM}$ 'yi $L3^{EM}$ olarak yinelemek ( $L3^{KM} \neq L2$ durumunda)	$L3^{EM} = L3^{KM}$	mevcut	İşlevi veya çağrışımları değişebilir
3	$L3^{KM}$ 'yi L2 ile değiştirmek ( $L3^{KM} \neq L2$ durumunda)	$\emptyset$ ( $L3^{KM} = L2$ )	mevcut değil	L3 görünmez olur, ya da L3'ün niteliği bazı L2 stratejileri ile aktarılır. Tek tipleştirme, telafisi olabilir, olmayabilir.
4	$L3^{KM}$ 'yi yinelemek ( $L3^{KM} = L2$ durumunda)			
5	$L3^{KM}$ 'yi değiştirmek ( $L3^{KM} \neq L2$ veya $L3^{KM} = L2$ durumunda)	$L3^{EM} \neq \{L3^{KM}, L2\}$ $L3^{KM} \{=, \neq\} L1$	mevcut	İşlevi veya çağrışımları eşdeğer veya benzer olabilir

(Corrius ve Zabalbeascoa, 2011: 126)

Yukarıdaki tabloya göre kaynak metinde yer alan üçüncü dile erek metinde yer verilmeyebilir. Bu da  $L3^{EM}$  diye bir unsurdan bahsedilemeyeceğine L3'ün erek metinde görünmez olduğuna işaret eder. Çok dilli bir kaynak metinden (dil bakımından) tek tip bir erek metne geçiş söz konusudur (Tablo 1-5). Kaynak metinde yer alan üçüncü dilin erek dilden farklı olduğu bir durumda  $L3^{KM}$  değiştirilmeden erek metne aktarılması durumunda ise L3 statüsünü korur ( $L3^{EM} = L3^{KM}$ ). L1-L3 ve L2-L3 dilleri arasındaki ilişkilerden kaynaklı L3'ün metindeki etkisi ve işlevi değişebilir (Tablo 1-6).  $L3^{KM}$  erek dil ile örtüştüğü takdirde erek metne yine aktarılabilir de L3 kaybolur. Artık metnin dili L1 ile L3 ayrımı yapılmadığından erek metinde L3 görünmez olur, dil bakımından metin tek tipleşir (Tablo 1-8). Aynı durum kaynak metinde yer alan üçüncü dilin erek dilden farklı olduğu zamanda da görülebilir.  $L3^{KM}$  L2 ile örtüşmese de  $L3^{KM}$  erek metinde L2 ile verilebilir. Tekrardan L3 erek metinde görünmez olur (Tablo 1-7). L3, erek metin ve dilin içinde bulunduğu şartlara göre de (aşinalık, önyargı, ya da başka çağrışımlardan ötürü) uyarlanabilir. L3 kaynak metindeki  $L3^{KM}$  yerine başka bir dil ile değiştirilebilir (Tablo 1-9).

### ***Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor Örneği***

*Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* (Saenz, 2012/2017), Amerikalı yazar Benjamin Alire Saenz'in ele aldığı 1980'li yıllarda geçen iki gencin tanışmalarından başlayarak beraber yaşadıkları serüveni konu alan bir romandır.

Kitabın baş kahramanlarından Aristo, etrafına genellikle öfke ile yaklaşan on beş yaşında bir ergendir. Sahip olduğu öfkenin en büyük nedeni abisinin hapiste olmasıdır. Sanki abisinin ölmüşçesine davranılması, sözünün dahi edilmemesi, bir sır gibi tutulması hem ebeveynlerine ve çevresindekilere hem de kendisine saldırgan olmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, Aristo'nun babası Vietnam savaşında asker olarak görev yaptığı zamanlara dair anılarını geride bırakamamış hala o dönemin anılarıyla yaşayan bir insandır ve babasının Aristo için gizemli kalmasına, neden bu şekilde davrandığına anlam verememesine sebep olmaktadır. Aristo bir gün yüzmeye gittiği havuzda Dante adında bir yaşıtı ile yüzmeye öğretmeyi teklif etmesi vesilesiyle tanışır. Dante, Aristo'ya kıyasla daha durağan bir hayata sahip aile bağları güçlü, meraklı ve sağduyulu bir gençtir. Sanata meraklı, duygularını daha çok irdeleyen bir çocuktur Dante. Zıt denilebilecek kişiliklere sahip olmalarına rağmen

zamanla aralarında özel bir bağ gelişen Aristo ve Dante evrenin sınırlarını beraber keşfetmeye başlar ve birçok maceraya beraber şahit olurlar. Yaş aldıkça yaşadıkları değişimler, kimlik karmaşıklıkları ve önemli odak noktalarından biri olan cinsel yönelimlerini keşfetmelerine kadar birçok farklı gelişmeyi ikili beraber deneyimler. Okuyucu da ikilinin serüvene tanklık eder.

Aristo ve Dante her ikisi de ünlü filozofların isimlerini taşımaktadır. Aristo ismi Antik Yunanistan'da yaşamını sürdürmüş olan Yunan filozof Aristoteles'i, Dante ismi ise İtalyan düşünür ve politikacı Dante Alighieri'i anımsatmaktadır. Yazarın karakterlere büyük filozofların isimlerini verme sebebi de okuyucuda merak uyandırmaktadır. Yazarın gayesi ikisinin de o mertebeye ulaşması mıdır? Yaşamlarını sorgulama süreçlerine bir gönderme midir? İki ergenin kimliklerini arayışları aslında kendilerini, etraflarını sorgulama süreci olarak da görülebilir. Yazar onları birer sorgulayıcı, düşünen kişi olarak anlatmak istemiş olabilir. Yazarın felsefe alanında lisans eğitimi alması da seçiminde etkili bir unsur sayılabilir. Karakterlerin kendi isimlerine olan tepkisi ise yine tezatlık barındırıyor. Aristo, kendisine "Aristotiles" yerine "Aristo" denmesini tercih ediyor. Dante ile tanıştığında ise herkesin kendisine "Ari" dediğini belirtir (Saenz, 2012/2017: 25). Kendinde büyük düşünür Aristoteles'in bilgi birikiminin olmadığını o mertebeye ulaşamayacağını düşündüğünden de aslında "Aristo" ismiyle çağrılacak yetkinliği kendisinde görmemektedir. "Aristo" denilince insanların aklında o filozofu çağrıştırmak istemez. Aristo, ismi ile ilgili duygularını şu sözlerle dile getirir:

"Angel Aristo Mendoza. Angel isminden nefret ediyordum ve kimseye kullanımdırmıyordum. Tanıdığım tüm Angel isimli elemanlar pisliğin tekiydi. Aristo da hoşuma gitmiyordu. Büyükbabamın ismi olduğumu biliyordum fakat öte yandan dünyanın en ünlü filozofunun ismine sahip olduğumu da biliyordum. Bundan nefret ediyordum. Herkes benden bir şey bekliyordu. Veremeyeceğim bir şey. Ben de kendime Ari demiştim." (Saenz, 2012/2017: 95)

Dante'de ise durum tam tersinedir. İlk kısımda aslında Aristo ile benzer fikirlere sahiptir: geçmişte ismini soranlara "Dan" dediğini ancak bundan daha sonra vazgeçtiğini söyler. Kendisini yalnız hissettirdiğini ve kendisinden utandığı için utanç yaşadığını belirtir (Saenz, 2012/2017: 25). Fakat daha sonraları durumunu kendisi de sorgular. Kendisine verilen isim ve büyük düşünürün arasındaki ilişkiye, benzerliklere, farklılıklara dair sorular sorar. Adının çağrıştırdığı filozof Dante Alighieri'yi örnek almaya başlar.

Aristo ve Dante ergenlik çağlarında her insanın yaşadığı gibi kendilerini, kim olduklarını keşfetme sürecinden geçerler. Kim oldukları sorusuna cevap bulmaya, hissettiklerinin ne anlama geldiğini anlamaya çalışırlar. Bu soruların cevaplarından birisi de cinsel kimliktir. Aristo kitabın başlarında "*Ben sadece farklıyım. Ne demek istediğimi bile bilmiyordum.*" (Saenz, 2012/2017: 78) cümlesi ile bir arayışta olduğunu sinyallerini verir. Adı konulmasa da bilinçaltının ele verdiği sözler ile Aristo diğerlerinden farklı olduğunu dile getirir.

"Fakat hissetmeye başladığım başka şeyler de vardı. Erkekçe şeyler sanırım. (...) Kendi bedenime bile ait hissetmiyordum... özellikle kendi bedenime ait hissetmiyordum zaten. Tanımadığım birine düşünüyordum. Dönüşüm canımı yakıyordu fakat neden canımı yaktığımı bilmiyordum. Ve duygularıyla ilgili hiçbir şey anlam ifade etmiyordu." (Saenz, 2012/2017: 90)

Aristo ve Dante'nin arasında tanışmalarından itibaren özel bir bağ gelişir, bunu öncelikle özel bir arkadaşlık olarak adlandırılır. Birbirleri ile olan diyaloglarında paylaştıkları saf duyguları okuyucu sayfalar ilerledikçe hissedebiliyor, fakat bunu onların fark etmeleri biraz daha geç oluyor. Aristo, Dante'yi araba çarpmaktan kurtardığında dahi içinde hiçbir duyguya yer vermez (Saenz, 2012/2017: 138). Dile getirdiği tek şey bunun bir refleks olduğudur. Dante ve ailesinin kendisine duyduğu minneti dahi reddeder. Geçirdiği kazada daha da hırçınlaşır. Sürekli duygularını bastırır, hissettiklerini farklı

şeylere yorar. Dante her zaman karşı tarafa daha ılımlı yaklaşır. Dante sevdiğini de özlediğini de Aristo'ya direkt söyleyebilen bir çocuktur. Birbirlerine olan hislerini ilk açığa çıkaran da Dante olur.

“ ‘Yüzmeyi seviyorum,’ dedi tekrar. Bir süre suskunlaştı. Sonra devam etti: ‘Yüzmeyi seviyorum... seni de.’

Hiçbir şey söylemedim.

‘Yüzmek ve sen, Ari. En çok bu iki şeyi seviyorum.’

‘Öyle deme,’ dedim.

‘Doğru ama.’

‘Yanlıı demedim. Sadece öyle deme dedim.’

‘Niye?’

‘Dante, ben...’

‘Bir şey söylemek zorunda değilsin. Farklı olduğumuzu biliyorum. Aynı değiliz.’

‘Evet, aynı değiliz.’”

(Saenz, 2012/2017: 160)

Dante ve ailesi babasının işi nedeniyle kısa bir süreliğine Chicago'ya yerleştğinde her ikisi de kimlik arayışlarında harekete geçer. Dante, Aristo'ya gönderdiği mektuplarında bir kızla tanıştığından daha sonra öpüştüklerinden bahseder (Saenz, 2012/2017: 178). Bunun üzerine Aristo da bir kızı öperse nasıl hissedeceğini düşünmeye başlar. Özellikle de okulundaki Ileana'yı (Saenz, 2012/2017: 189). Bu iki genç birbirlerinden uzak kaldıkları dönemde kendilerini süregelen kalıplara sokmaya çalışır. Fakat, Dante yine bir mektubunda o kızla öpüştüğünde başka birini hatta bir erkeği hayal ettiğini kabul eder (Saenz, 2012/2017: 241). Kimliğini açığa vurur:

“Galiba babama söyleyeceğim. Ufak bir konuşma hazırladım. Şöyle başlıyor: ‘Baba, sana bir şey söylemem lazım. Erkeklerden hoşlanıyorum. Benden nefret etme. Lütfen benden nefret etme...’” (Saenz, 2012/2017: 241)

Aristo da Ileana isimli bir kızla benzer tecrübeleri yaşar, lakin kızın tamamen ortadan kaybolması ile konu kapanır. Aristo'nun kimliğini keşfetmesi Dante'ye kıyasla daha geç, kitabın son kısmında olur. Aristo, çölde Dante'ye kendisini öptüğünde hiçbir şey hissetmediğini söylemesinin aslında bir yalan olduğunu itiraf eder. Bir başka itirafı da Dante'yi ilk gördüğünde ona âşık olduğudur.

“Bunca zamandır evrenin sınırlarını, kendi bedenimin sınırlarını, kendi kalbimin sınırlarını çözmeye çalışıyordum. Tüm cevaplar burnumun dibindeydi oysa ben farkına bile varmadan sürekli onlarla savaşıyordum. Dante'yle tanıştığım anda ona âşık olmuştum.” (Saenz, 2012/2017: 374)

Aristo ve Dante'nin kimlik arayış süreçlerinin bu denli farklı olmasında önemli bir etkenin aile yapılarından kaynaklandığı söylenebilir. Aristo'nun aile yapısına bakıldığında Aristo için hem asker olarak çalıştığı dönem yaşadıklarını hem de duygularını saklayan bir baba figürü bulunmaktadır. Babasına sarılmak dokunmak dahi Aristo'nun ince düşündüğü hareketlerdir. Ebeveynlerinin hapiste olan abisinden dahi bahsetmemesi aile içerisinde hep içe atma, olanı biteni çözmek yerine saklama durumlarına işaret etmektedir. Aristo da aynı şekilde çözümleyemediği sorunları içine atar, erteler. Dante'nin ailesi ise her zaman hislerini dile getiren duygularını açığa vuran bir yapıya sahiptir. Birbirlerini sevdiklerini sürekli dile getirir, temasta bulunurlar. Aristo, Dante ve ailesinin o özelliklerine evlerine her ziyarete gittiklerinde şaşırır. Dolayısıyla Dante, Aristo'ya kıyasla hislerini daha çok ve çabuk açığa vurur.

Kitabın yazarının kendisi de benzer bir süreçten geçmiştir. Benjamin Alire Saenz, tam 57 yaşında eşcinsel olduğunu açıklamıştır. Aslında, Saenz 2013 yılında verdiği bir röportajında (Texas Monthly, 2013) hala daha benliğini tamamen keşfedip keşfetmediğinden emin olmadığını dile getirir. Saenz, insanların kendilerini sürekli kaybettiklerini, daha sonra da tekrardan arayışa girdiklerini söyler. Kendisini söz konusu kayboluştan kurtaran anın ise sadece yazı yazdığı zaman olduğunu belirtir (Texas Monthly, 2013). *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* kitabı bağlama konulursa yazarın kendini bulma yoluna bir ayna olarak görülebilir. Kendisi de benzer bir cinsel kimliğini keşfetme sürecinden geçse de bu onun için çok daha uzun yıllar (neredeyse tüm ömrünü) almıştır. Böylece keşif sürecini iki ergene atfetmesi de kendi geç kalmışlığını en azından yazıda düzeltmek olabilir. Kendisinin daha erkenden yaşamış olmayı dilediği, daha erkenden fark etmeyi dilediklerini hayal dünyasında yaratmayı amaçlamış olabilir.

### Meksikalı Kimliği ve İspanyolca İfadelerin Aktarımı

Kitaba dair önemli noktalardan biri hem Aristo'nun hem de Dante'nin Meksika asıllı olmalarıdır. Teksas, El Paso'da yaşamalarına rağmen her ikisinin de kökeni Meksika'ya dayanmaktadır. El Paso, Amerika Birleşik Devletleri'nin Teksas eyaletinin uç noktası Meksika-Amerika sınırında bulunan ve Meksikalı nüfusu oldukça fazla olan bir bölgedir (Britannica, 2024). Mekân seçimi hem Meksikalı kimliği ile hem de yazarın kendi hayatından kesitler ile örtüşmektedir. Kitabın yazarı Benjamin Alire Saenz de Meksika kökenli bir aileden gelmektedir. Yüksek lisans eğitimini El Paso'da yer alan Texas Üniversitesi'nde Yaratıcı Yazarlık alanında tamamlamıştır. Süreç, kitabında geçen 80'li yılların ortalarına denk gelmektedir. Günümüzde de hala aynı alanda üniversitede dersler vermeye devam etmektedir. Saenz, hayatı boyunca farklı şehirlerde ülkelerde eğitim almış, yaşamış ama hep El Paso'ya geri döndüğü gözlemlenmektedir (Goodreads, t.y). Bu yönden bakıldığında mekân seçiminin hem yazarın yaşantısıyla hem de Meksikalı kimliği ile örtüştüğü söylenebilir.

Romanın iki genç kahramanında kökenleri yönünden bir kimlik karmaşası vardır. Dante kitabın başlarında Meksikalı kimliğine şüphe ile yaklaşır. Meksika'da yaşamadıkları için gerçekten Meksikalı olup olmadıklarını sorgular (Saenz, 2012/2017: 53). Meksika dışında yaşaması onu böyle bir kimliğe uygun olmadığı düşüncesine itmektir. Aristo ise eve girmeden önce ayakkabılarını çıkarmalarını garipseyen Dante'ye Meksikalı oldukları için adetlerinin bir parçası olduğunu dile getirir, kendileri orada yaşamasa da atalarının orali olduğunu dile getirir. Dante Meksika hakkında hiçbir şey bilmediklerini belirtirken Aristo İspanyolca bilmeyi bir kıstas olarak sunar, Dante ise tekrardan İspanyolca'yı dahi iyi bilmediğini belirtir. Aristo bu diyalogun üstüne Dante'nin *pocho* (Yarı Meksikalı) olduğunu öne sürer (Saenz, 2012/2017: 53). Dante kuzenlerinin kendisini sevmemesini de Dante'nin farklı olduğunu düşünmelerine, İspanyolca bilmemesine bağlar (Saenz, 2012/2017: 96). Kimliğini defalarca dil bilmek ile eşleştirir. Benzer bir şekilde, Aristo Dante'ye ondan daha Meksikalı göründüğünü söyler. (Saenz, 2012/2017: 80) Bunun üstüne Dante ise herkesin kendisinden daha Meksikalı göründüğünü iddia eder. Bu örnekte de dış görünüşün kişinin nereli olduğunu belirleyip belirlemediği konusunda bir sorgulama yer almaktadır. Aristo o sözleri söyleyen Dante'nin sesinin tınısının dahi farklı olduğunu belirtir. Meksikalı kimliğinin özellikle Dante'de büyük bir kafa karışıklığına yol açtığı söylenebilir. Aristo, Dante'ye kıyasla Meksikalı kimliğini daha çok benimsemesine rağmen kitabın ortalarına doğru (Saenz, 2012/2017: 97) Dante'nin Aristo'nun gerçek Meksikalı olmasını belirtmesine üzerine Meksika'ya dair bilgisini dahi sorgular. Bu sefer Aristo Meksikalı kimliğini ona dair bilgi ile eşleştirir. Meksika'ya dair önyargılara da sahiplerdir: Ari Meksika halkının fakir olduğu ve çete işlerine girdiğini (Saenz, 2012/2017: 14), Dante'de anne tarafının çok fakir olduğunu annesinin okula gidebilmek için ailesiyle dahi kavga ettiğini ve kız çocuklarının okumasının doğru olmadığı düşüncesinin



hâkim olduğunu anlatır (Saenz, 2012/2017: 96). Meksikalı kimliğinin hayatlarındaki izleri kitap boyunca onları düşündürüp sorgulatmaya iter.

Meksikalı kimliğinin önemli bir parçası Meksika devletinin ana dili İspanyolcadır. *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* mekân olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde geçen bir metindir ve İngilizce ele alınmıştır. Kaynak metnin ait olduğu ABD'de İngilizce'den sonra en çok konuşulan dil İspanyolcadır, aynı zamanda İspanyolca konuşanlar Amerika'da en hızlı büyüyen azınlık dil topluluğunu oluşturmaktadır (Lee, 2009: 146). Çoğu Amerikalı için "İspanyolca" ifadesi Meksika kökenlilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan en büyük Latin topluluk olması nedeniyle Meksikalı olma ile bağdaştırılır. Amerika'nın kuzeybatısında "Meksikalı" ifadesi dahi İspanyolca dili ile eş anlamlı kullanılır (Lee, 2009: 147). Meksikalı Amerikalıların İspanyolcası çok çeşitli sosyal ve bölgesel değişkenleri kapsar ve Meksika'nın dilsel çeşitliliğini yansıtır. Meksikalı Amerikalı azınlık dilinin sahip olduğu özgün bir karakteristik söylemlerinde hem İngilizce hem de İspanyolca diline yer vermeleridir, yani dillerinde sık sık kod değiştirmeye başvurumaktadırlar (Lee, 2009: 148). Kod değiştirme ile cümleler arası, cümle içi ve cümle dışında karşılaşılabilir (Lee, 2009: 149). Cümleler arası kod değiştirme ile tümce düzeyinde karşılaşılabilir. Örneğin:

(1) I don't understand why she is acting like this. *Está realmente loca.*

Cümle içi kod değiştirme ise konuşmacının tek bir cümle içerisinde bir dilden başka bir dile geçiş yapması anlamına gelmektedir. Buna örnek olarak aşağıdaki cümle verilebilir:

She has to work *toda la noche.*

Cümle dışı kod değiştirme eklenti soruları gibi tümcenin dışında gerçekleştirilir. Örneğin:

You haven't finished your project yet, *¿verdad?*

Kod değiştirme yalnız iki dili akıcı konuşanlar arasında gerçekleşir ve tek dilli bir konuşmacı geldiğinde sona erer, tek dile indirilir. Lee'ye göre (2009: 148) durum göz önüne alındığında kod değiştirme iki dilin karıştırılmasından değil, bunun aksine konuşmacı tarafından bilinçli olarak seçilmiş bir söylem stratejisinden doğmaktadır. Bu sebeple de kod değiştirmeyi iki dilliliğin getirdiği doğal bir sonuç olarak tanımlar.

Benzer bir kullanım ile *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* kaynak metninde de karşılaşılmaktadır. Aristo, Dante ve ailelerinin Meksikalı kimliklerinden dolayı kitapta sık sık Meksika'nın resmi dili olan İspanyolca ifadeler de yer almakta, Meksika kökenli karakterler sık sık kod değiştirmeye başvurumaktadır. Kaynak metin İngilizce yazılmasına rağmen romanın kahramanları diyaloglarında ara sıra hem kelime düzeyinde hem de cümle düzeyinde İspanyolca ifadeler kullanmaktadır. Karakterler konuşmaya İngilizce başlarken araya İspanyolca kelimeler sıkıştırmakta veya İspanyolca cümlelere geçiş yapmaktadır.

Bu durumda orijinal metinde iki farklı dilden bahsedilebilir: L1 İngilizce dili ve L3 İspanyolca dili. Çevirisi yapılacak Türkçe dili ise L2. Meksika kimliklerinin bir yansıması olan bu geçişin erek metne nasıl aktarılacağı çeviride ele alınması gereken önemli bir unsurdur. Aşağıdaki bölümde DEX yayınevi tarafından 2017 yılında yayımlanan Çiçek Ağgez çevirisinde bu ifadelerin nasıl sunulduğu incelenecektir.

Kitabın başlarında (Saenz, 2012/2017) Aristo annesinin Katolik kilisesinden arkadaşlarının eve

geldiklerinde kendisine söylediğı (kendi deyimiyle) palavraları anlatır:

KM	I could handle them grabbing me by the shoulders and saying, “Let me look at you. <i>Dejame ver. Ay que muchacho tan guapo. Te pareces a tu papa.</i> ”
EM	Omuzlarımı sıkıca tutup, “Sana bir bakayım. <i>Dejame ver. Ay que muchacho tan guapo. Te pareces a tu papa,</i> ” filan demelerini kaldırbiliyordum.

(Saenz, 2012/2017: 15)

Bu örnekte Aristo'nun annesinin arkadaşı cümleler arası kod değiştirmeye başvurmuştur. Söylemine İngilizce bir cümle ile başlamış sonrasında İspanyolca cümleler ile devam etmiştir. Türkçe çevirisinde İspanyolca kurduğu cümleler kaynak metinde yer aldığı şekilde erek metne aktarılmıştır. Kaynak metinde yer alan  $L3^{KM}$  erek metinde aynı tutulmuştur ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Yabancı ifadelerin erek metinde de italik tutulduğu ve imlanın değiştirilmediği görölmektedir. Dipnot veya bir açıklama yer almamaktadır. Bahsedilen İspanyolca ifadenin Türkçeye çevirisi şu şekildedir: “*Bir bakayım. Ne kadar da güzelsin. Babana çekmişsin.*” Söz konusu çeviri eserin alıcısı olan Türk okur aynı cümle ile karşılaştığında İspanyolca ifadeyi büyük ihtimalle anlamayacaktır. İspanyolca, Türkiye’de konuşulan diller arasında yer almamakta, sadece bazı üniversitelerde İspanyolca seçmeli ders olarak sunulmaktadır. Erek okur, İspanyolca bilmediği için bu örnekte özellikle “*Babana çekmişsin*” ifadesini atlamış olmaktadır. Aristo'nun babası ile olan ilişkisi de düşünöldüğünde bir misafirin onu babasına benzetmesi ironik bir durum olarak düşünölebilir.

KM	“We speak Spanish.” “Not that good.” “Speak for yourself, Dante. You’re such a <i>pocho</i> .” “What’s a <i>pocho</i> ?” “A half-assed Mexican.” “Okay, so maybe I’m a <i>pocho</i> . ...”
EM	“İspanyolca biliyoruz.” “O kadar iyi değil.” “Kendi adına konuş, Dante. Senin gibilere <i>pocho</i> derler.” “ <i>Pocho</i> ne?” “Yarım Meksikalı.” “Peki, diyelim ki <i>pocho</i> ’yum. ...”

(Saenz, 2012/2017: 45)

Kimlik çatışmalarına örnek gösterilebilecek diyaloglarında Aristo, konuşmasında cümle içinde kod değiştirir Dante'nin *pocho* olduğunu iddia eder, fakat Dante *pocho* kelimesinin anlamını bilmez. Aristo, o kelimenin “Yarım Meksikalı” anlamına geldiğini kendisi söyler. Erek metinde *pocho* ifadesi kaynak metinde olduğu haliyle italik yazı tipi ile tutulmuştur. Kaynak metinde yer alan  $L3^{KM}$  erek metinde aynı tutulmuştur ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Bu örnekte erek okur *pocho* kelimesinin anlamını bilmece dahi kitabın kendisinde açıklandığı için İspanyolca ifadeyi bağlama oturabilir.

Kitabın ilerleyen sayfalarında *pocho* örneği tekrarlar. Çeviri stratejisi aynı devam etmektedir.

KM	“... They’re really Mexican, you know. And I’m sort of, well, what did you call me?” “A <i>pocho</i> .”
----	--

---

EM “Tam Meksikalılar işte. Ben biraz, şey, bana ne demiştin sen?”  
“*Pocho*.”

---

(Saenz, 2012/2017: 87)

Kaynak metinde Meksikanın yemek kültürüne de göndermeler bulunmaktadır. Bunlar genellikle Aristo'nun annesinin hazırladığı yemeklerdir.

---

KM ... because now I got all the chicken and the vegetables in the soup with warm corn tortillas and my mother's *sopa de arroz*.

---

EM ... yanında sıcak mısırlı tortillalar ile annemin *sopa de arrozu* gelmişti.

---

(Saenz, 2012/2017: 64)

---

KM My mom's *menudo* and more *tamales*. I was burn out on *tamales*.

---

EM Annemin elinden *menudo* ve daha çok *tamale*. *Tamalelerden* gına gelmişti.

---

(Saenz, 2012/2017: 214)

Meksika kültürüne özgü olarak bilinen yemek türleri kaynak metinde italik yazı biçimiyle İspanyolca verilmiştir: *sopa de arroz*, *menudo*, ve *tamale*. Erek metinde de Meksika kültürüne özgü ifadeler İspanyolca dilinde italik bir şekilde kaynak metinde olduğu şekilde korunmuştur. Kaynak metinde yer alan  $L3^{KM}$  erek metinde aynı tutulmuştur ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Bu sayede Meksikalı kimliklerinin bir parçası olan yemek kültürünün erek metne de yansıtıldığı söylenebilir.

Bir diğer örnekte Charlie Escobedo geceleyin Aristo'nun kapısını çalar ve Aristo'ya arabasını alıp çöle gitmelerini teklif eder. Aristo'nun teklifini reddetmesi üzerine ise ona *pinchi joto* der.

---

KM And then he got mad and called me a *pinchi joto* and all sorts of other names....

---

EM Sonra o delirdi ve bana *pinchi joto* ve başka bir sürü laf salladı.

---

(Saenz, 2012/2017: 205)

Cümle içi kod değiştirmeye örnek olabilecek bir kullanımdır. Erek metinde *pinchi joto* kaynak metinde olduğu gibi İspanyolca, italik tutulmuştur. Kaynak metinde yer alan  $L3^{KM}$  erek metinde aynı tutulmuştur ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Dipnot veya bir açıklama bulunmamaktadır. Erek okur tarafı düşünüldüğünde İspanyolca bilmediği takdirde bu ifadenin ne anlama geldiğini anlaması için bir sözlüğe ya da internete başvurması gerekebilir.

---

KM I'm really into dogs, but sometimes I got the feeling I was nothing more than the family mascot. That's the Spanish word for a dog who's the family pet. *Mascoto*. Mascot. Great. Ari, the family mascot.

---

EM Köpekleri çok seviyordum fakat bazen sadece ailenin maskotuymuşum gibi geliyordu. Ailenin evcil köpeğine İspanyolcada öyle derler. *Mascoto*. Maskot. Muhteşem. Ailenin maskotu Ari.

---

(Saenz, 2012/2017: 13)

Aristo köpeklerden bahsettiği bir kısımda kendisini de bir köpeğe benzetir. İngilizce kullanımı *mascot* ile ifadesini tamamladıktan sonra İspanyolca'daki kelimenin evde beslenen köpeklere verilen isim

olduğunu söyler. Daha sonra ise aynı sözcüğü “*Mascoto*” şeklinde İspanyolca yazılışı ile kullanır. Çevirmen kaynak metin L1 dilinde geçen mascot ifadesini maskot, Türkçe hali ile verirken İspanyolca *mascoto* kısmını erek metine olduğu gibi aktarmıştır. Bu durumda kaynak metinde yer alan İspanyolca’ya kod değiştirme erek metinde de korunmuştur ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Aynı kelimenin yazılış bakımından farkı yansıtılmıştır.

Benzer bir durum ile ilerleyen sayfalarda Aristo’nun ismini Meksikalı aksanı ile söylemeye çalışmasıyla da karşılaşılıyor.

---

KM And then I pronounced my grandfather’s name with this really formal Mexican accent, “*Aristotiles*. And my real first name is Angel.” And then I said it in Spanish, “*Angel*.”

---

EM Sonra ismini çok ağır bir Meksikalı aksanıyla telaffuz ettim: “*Aristotiles*. Göbek adım da *Angel*.” Sonra İspanyolca okudum. “*Angel*.”

---

(Saenz, 2012/2017: 18)

Aşağıdaki örnekte de kaynak metinde Aristo'nun tam adı ve göbek adı Meksikalı aksanı ile telaffuz etmek istediğinde “*Aristotiles*” ve “*Angel*” şeklinde verilmiştir. *Mascoto* örneğinde olduğu gibi kaynak metinde yer alan L3 yazılışı erek metne de aynı şekilde aktarılmıştır ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ).

---

KM ... so I yelled at him in Spanish. “*Vente pa’aca, Bernardo!*”

---

EM .. İspanyolca bağırdım. “*Vente pa’aca Bernardo!*”

---

(Saenz, 2012/2017: 77)

Aristo, bir gece rüyasında hapiste olan abisini görür. Abisine bu tarafa gel diye bağırır. Daha sonra anlamadığını zannederek İspanyolca’ya kod değiştirir. Türkçe çevirisiyle “Buraya gel, Bernardo!” der. Kaynak metinde italik ile verilen İspanyolca cümle Türkçe erek metne de aynı şekilde aktarılmıştır ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). Bir dipnot veya açıklama bulunmamaktadır. Cümleler arası geçişinden önce İspanyolca bağırdığını da belirtmesi göz önüne alındığında ifadenin İspanyolca tutulması bağlamın bozulmadığı anlamına gelmektedir. Fakat, aynı zamanda bir açıklama veya dipnot verilmemesi İspanyolca bilmeyen erek okurun bu ifadeyi atlaması demektir.

Genel olarak bakıldığında kaynak metinde yer alan L3’ün erek metindeki L3 ile örtüştüğü görülmektedir ( $L3^{KM}=L3^{EM}$ ). İspanyolca ifadelerin hiçbirinde bir dipnot veya açıklamaya yer verilmemiştir.  $L3^{KM}$ ’nin erek metne aktarımı ile romanın kahramanlarının Meksika kökenlerinin bir göstergesi olan İspanyolca dili kullanımının ve kaynak metin yazarının üslubunun erek metinde de yansıtıldığı söylenebilir. Dilsel ve toplumdilbilimsel unsurlar erek metne taşınmıştır, fakat bunlar farklı kültürler olduklarından ve Meksika-Amerika ilişkisine uzak bir toplum olduğundan doğal olarak erek okur için aynı derecede çağrışımlar uyandırmayabilir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta yabancı dildeki ifadelerin erek okura anlam olarak ulaşmaması olabilir. Kaynak metinde yer alan ikinci kültüre ait ifadeler çeviriye taşınmış, fakat erek okur o ifadeleri anlayabilir mi? Türk okurun İspanyolca diline aşinalığı yok derecede azdır. İspanyolca ifadelerin çevirisinin erek metinde verilmemesi erek okurun kitapta verilen bazı nüansları kaçırmalarına sebep olabilir. Bunun önüne geçebilecek bir yöntem dipnot veya bir açıklama sağlanması olabilirdi. Kaynak metinde de üçüncü dilden ifadelere herhangi bir çeviri veya dipnot verilmemiştir, fakat kaynak okurun aldığı eğitim ve toplum olarak Meksika kültürünü, insanımı içinde barındırması düşünöldüğünde İspanyolca ile aşinalığı daha olasıdır. Çeviride bir dipnota veya açıklamaya yer verilmemesinin arkasında yatan farklı nedenler olabilir. Kaynak metinde yer alan ikinci

dil, ikinci bir çevirmen gerekmesi anlamına gelir, ki yayınevi için ekstra bir masraf demektir. Yayınevinin politikası veya çevirmen stratejisi bu yönde olabilir. Böylesi bir yaklaşımdan kaçılmasının bir sebebi bu ifadelerin sayıca fazla olması, dipnotların metnin akıcılığını bozma ihtimalinden olabilir.

Bu makale kapsamında kitabın çevirmeni Çiçek Ağgez ile e-posta üzerinden iletişime geçilmiştir. Kendisine çevirisinde yer alan İspanyolca ifadeler konusunda nasıl bir yol izlediği sorulduğunda İspanyolca ifadeleri erek metne olduğu gibi herhangi bir açıklama olmadan aktarmanın kendi tercihi olduğunu belirtmiştir. Ağgez'e göre metni Türkçe okuyan okurların çok büyük bir kısmının İspanyolca bilmediğinin aşikâr olduğu, ABD'de eğitim sisteminde İspanyolcanın zorunlu veya seçmeli ders olarak sunulması nedeniyle kitabı okuyan bir Amerikalı'nın Türkçe okur kadar yabancı kalmayacağı doğrudur. Söz konusu eserlerin orijinallerinde yabancı dilde kullanılan ifadelere dipnotta yer verildiğine şahit olmadığını belirtirken aynı zamanda bu yöntemi Türkçe veya başka çeviri edisyonlarda da uygulamanın mantıksız sayılmayacağını savunmuştur. Ağgez, *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* yapıtını Türkçe'ye çevirdiği dönemde orijinal dil dışındaki yabancı ifadelerin yabancı olmasının bir amacı olduğunu düşünerek karar verdiğini açıklamıştır. Fakat, artık yabancı ifadeleri çok fazla sayıda olmadığı müddetçe genel olarak dipnotta yansıtmayı daha mantıklı bulduğunu ifade etmiştir. Bu kararın da tabii duruma göre (yabancı ifadelerin isim mi cümle mi olduğu, kitabın içeriği, okurun kim ve konuya ne kadar hâkim olduğu gibi nedenlere göre) değişiklik gösterebileceğini de eklemiştir. Artık *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* gibi hızlı tüketim ürünü olan kitapların çevirisinde (okuru metinden olabildiğince uzaklaştırmamak adına) yabancı kelimeleri dipnotta açıklamanın mantıklı olabileceğini düşündüğünü dile getirmiştir.

## Sonuç

Çeviri bir dilden diğer bir dile yapılır anlayışı günümüzde çeviri pratiğinin tamamını kapsamayan bir olgudur. Küreselleşmenin de etkisiyle tamamen tek dilde değil iki dilli hatta çok dilli ele alınan metin sayısı artış göstermektedir ve çevirisi gerektiğinde eyleme dahil olan üçüncü bir dil (L3) söz konusudur. Haliyle de çeviriye nasıl aktarılacağı önem taşımaktadır. Alışılmış kodlamaların dışına çıkıldığı bu durumda yeni çeviri stratejileri geliştirilmesi gerekmektedir. Üçüncü dilden ifadeler çeviriye aktarılırken farklı yaklaşımlar benimsenebilir. L3 çeviriye olduğu gibi aktarılabilir, konumu korunabilir fakat ulaşacağı kültürün farklılıkları gözetildiğinde barındırdığı alt mesajlar veya çağrışımlar değişebilir. Kaynak metinde yer alan L3'e çeviri metninde hiç yer verilmediği gibi ana örüntüye yedirildiği durumlarda olabilir. Bu durum çeviri dil ile L3'ün kesişebileceği gibi bilinçli uygulanmış bir çeviri stratejisi olarak da algılanabilir.

*Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* yapıtında yer alan L3, İspanyolca diline ait ifadelerin Türkçe'ye çevirisi incelendiğinde kaynak metinde yer alan L3'ün erek metinde korunduğu görülmüştür. Bu ifadelerin çeviride korunması yapıtın kahramanlarının Meksikalı kimliğini erek metne yansıtmayı da sağlamıştır. Ancak, söz konusu erek kitlenin İspanyolca diline aşına olmayacağı düşünüldüğünde bu ifadeler ile karşılaştıklarında okurun seçenekleri; tümüyle atlamak, bağlam üzerinden çözümlenmek ya da analog bir sözlüğe veya internete başvurmak olacaktır. Çevirmen Çiçek Ağgez, İspanyolca ifadeleri erek metne olduğu gibi taşımanın kendi fikri olduğunu ve orijinal metindeki yabancı ifadelerin bir amacı olduğunu düşünerek böyle bir tutum sergilediğini dile getirmiştir. Aktarıcı, yabancı ifadeleri çok fazla sayıda olmadığı müddetçe artık genel olarak dipnotta yansıtmayı daha mantıklı bulduğunu belirtirken yabancı dile ait olanların hangilerinin dipnota indirileceği konusunun yapıtın yapıta değişkenlik göstereceğini belirtmiştir. Kendisinin dipnot kullanımını mantıklı bulduğunu iddia etmesine rağmen söz konusu çevirisinde bu yöntemi tercih etmemesinin bir tezatlık barındırdığı söylenebilir. Böyle bir

durumun kariyerinin erken dönemlerine denk gelmesinden kaynaklandığı ancak zamanla meslekte edindiğı deneyimler sonucunda farklı tutumlara yönelerek kullandığı yöntemlerin değıştiğı sonucuna varılabilir. Aristo örneğinde de son kanaatinin desteklenebilir olduğunu ifade etmek isabetli olacaktır.

Çeviri sorunlarının tek bir çözümü olmamasının dışında, her metin kendi içinde farklı zorluklar ve çözümler sunar. Yazarın eserinde yansıttığı her unsurun çeviriye başarılı bir şekilde taşınması, yazarın özgünlüğü ile erek okur arasında bir köprü işlevi görebilir. Ancak, Türkçe erek metinde köprünün okura anlamsal olarak da ulaşmasına yönelik herhangi bir adım atılmamıştır. İspanyolca ifadelerin yoğunluğu dipnot kullanıldığında metnin akışını kesmeye neden olacak seviyede değildir. Dolayısıyla, bahsi geçen ifadelerin çevirisi dipnot aracılığıyla okuyucuya aktarılıp anlam akışının sağlanması tercih edilebilirdi. Öte yandan, çevirmenin tercihi ya da yayınevinin politikası doğrultusunda, kitabın sonuna eklenecek bir liste de alternatif bir strateji geliştirilebilirdi. Bu strateji, okurun metni daha rahat takip etmesinin yanı sıra eserin özgün yapısına da sadık kalınmasını sağlayabilirdi.

**Kaynakça**

- Ahmed, M. (2018). Codes across languages: On the translation of literary code-switching. *Multilingua*, 37(5), 483-514. <https://doi.org/10.1515/multi-2017-0060>
- Britannica (2024, 23 Nisan). El Paso. <https://www.britannica.com/place/El-Paso-Texas> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Corrius, M. & Zabalbeascoa, P. (2011). Language variation in source texts and their translations: the case of L3 in film translation. *Target-international Journal of Translation Studies*, 23, s. 113-130. <https://doi.org/10.1075/target.23.1.07zab>
- Goodreads (t.y) Benjamin Alire Saenz. [https://www.goodreads.com/author/show/4841310.Benjamin\\_Alire\\_S\\_enz](https://www.goodreads.com/author/show/4841310.Benjamin_Alire_S_enz) adresinden 21 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Grin, F. (2017). Translation and language policy in the dynamics of multilingualism. *International journal of the sociology of language*. 243, s. 155-181. . <https://doi.org/10.1515/ijsl-2016-0051>
- Grutman, R. (1998). Multilingualism and Translation. Mona Baker (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London/New York: Routledge, 157-160.
- Grutman, R. (2006). Refraction and recognition: Literary multilingualism in translation. *Target*. 18. s. 17-47. <https://doi.org/10.1075/target.18.1.03gru>
- Lee, M. (2009). Code Switching in the Mexican American Community. *Revista Iberoamericana*. 20-2. s. 145-168. Doi: 10.22927/snuibe.2009.20.2.145
- Saenz, B. A. (2017). *Aristo ve Dante Evrenin Sırlarını Keşfediyor* (2. Baskı). (Ç. Ağgez, C.ev.). DEX. (Orijinal eserin basım tarihi 2012, 7. Baskı).
- Texas Monthly (2013, Ağustos). The Passion of Benjamin Saenz. <https://www.texasmonthly.com/articles/the-passion-of-benjamin-saenz/> adresinden 24 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.